

EGY VARÁZSLATOS KORA REGGEL

JUHÁSZ ERZSÉBET

Épp csak szürkül még odakint. Rossz idő lesz. A ritkára engedett redőnyöket meg-megcsörgeti a goromba szél. Érdekes homokfelhő gomolyodik, szürke a szürkében. Kurtán, indulatosan felnyávogó macskák hancúroznak, akárha egy bolond festő oroszlánjai trappolnának át az üres játszótéren.

Istenem, mióta nem néztél már rá ennek a gyereknek az arcára! Érintetlenül szép ez az arc az álom bűvöletében. Szállna, röpülne magasra — ha láthatnád a varázslatot te, az álomtalan, a csak elkábított, torzó éber, aki, ha motyogsz is, már csak magadnak.

Van, aki fennhangon is megszólítja önmagát. Mesébe kezd, papírlap, ha felkapja a szél. Van, aki úgy mesél, hogy közben még oda-vissza, cukkolja és hátráltatja magát, no, mondom én, most aztán felkötheted a gatyád, öcsém vagy Pista vagy Irén. Közben pedig, természetesen, mindaz, amiért az öcsém (ő, mint a saját öccse!) vagy Pista vagy Irén felköthette volna a gatyáját, már rég-rég lebonyolódott. Talán mindegy is. Gyanítom már, hogy nemcsak az események elmondása ilyen gyermekdeden hamis, hanem maga az eredeti is, ami történik. Hisz az is tőlem függ! Én évek óta nem merem egyedül ébren tölteni az éjszakát.

Zsizell. Milyen jó, hogy valamikor, egyetemista korunkban így nevezett el Ernő. De hogy ez most mire is jó, reggel fél hatkor, miközben hidegvizes borogatással az arcán fekszik az ember az ágyában, ujjnyi vastagra dagadt szemhéjakkal, szünni nem akaró fejfájással... Mindegy. Mégiscsak jó, hogy Zsizellnek hívnak, hogy mindenki így szólít, s te minden szegényérzet nélkül így mutatkozhatsz be, minthogy még annak idején, egyetemista koro- tokban sikerült elhíttened Ernővel az azonos című balett megte- kintése után, hazafelé menet, hogy az ám! mindig is tudtam én,

hogy te semmiképp sem viselhetsz olyan kisszerű, földszintes nevet, hogy Gizi. Téged eredendően Zsizellnek hívnak. Hogy erre csak most jöttem rá! Fölfedeztelek, Zsizell! Holott kapásból ugyan, de nem szándékolatlanul te mondtad előzőleg, még az előadás előtt, hogy milyen szerencsések a francia Gizellák, mert ők legalább Zsizellek.

A hidegvizes borogatás alatt most hallom apa szólóingatásait: Gizi! Gizike! Gizikém? Gizus? Giza!!! Meg kell hagyni, ez a Giza!!! az egyetlen hiteles változat. Gizike akárcsak Erzsike, hajdani osztálytársnőd, egy óvodásnak öltöztetett serdülő lány, hatalmas, repülésre kész masnikkal. Gizus: a sarki Klúcsikék huszonkilenc éves „szépreményű” eladó leánya: a Macus. Oly szép lány, természetes göndör a haja, mondogatta áhítatos tisztelettel anyja, akinek oly dacosan szögegyenes haja volt, hogy a „frizernek” félig-meddig meg kellett égetnie, begömbüljön kicsit. Te pedig rögtön magad előtt láttad ilyenkor Klúcsik Macust, fehér zokniban, lapos sarkú fekete fűzős cipőjében (ennél reménytelenebbet!), „természetes göndör” hajával, pergamenszínű szemével, szájával, arcbőrével, férfifazonos sötétszürke kosztümjében, fehér blúzban, egy régi kiadású Eugenie Grandet-kötettel a kezében, miközben a nála tíz évvel fiatalabb lányok túsarkú cipőben, hátul csíkos nylonharisnyában, rúzsosan, körömlakkosan és bársonyruhásan röpültek esténként táncolni az „Avalába”.

Tegnap, amikor véletlenül összefutottunk Ernővel a régi Egyetem utcájában. Már lépünk is be néhai „Tükrös Kávéházunkba”. Kirakatnyi ablaküvegei vannak ma is, innen a neve, s noha azóta átalakították, nekünk ma is ugyanaz a hely maradt, ahol az isteni semmittevés leggyönyörűbb óráit tékoztunk el boldog pazarlással valamikor, egyetemista korunkban. Leültünk, kávé és schweppes-et rendeltünk (ahogy felnőttekhez illik a délelőtti órákban!), s beszélgetni kezdünk arról, hogy ki mit csinál mostanában. Mint várhattam is, Ernő ma is ír. Ír minden tőle telhető: verset, regényt, tanulmányt, de persze fordít is, és lapot szerkeszt, s tesz még ezer más hasznos dolgot, tudod, úgy alkalomadtán. Lehangelődve hallgatom, ahogy mindezt bőségesen részletezi, s látom már, nekem nem kell majd elmondanom, hogy mi mindennel „foglalkozom”. Úgyis tudja, hogy már rég abba hagytam az írást. Ernő van annyira jó ízlésű, hogy nem fogja megkérdezni vállveregető kedélyesség mögé bújtatott sajnálkozással: s te, mi mindent rejtegetsz titkos asztalfiókoddan, mondd? És bennem is van annyi

jó ízlés, hogy elhallgatom, és már évek óta csak beolvasom mások írásait a rádióban. Olvasó hang vagyok, felhangzó, elhangzó hangbuborék. Ha anya meg apa élne még, ők igen. Naphosszat hallgatnák a rádiót, anya izgalomtól kipirult arccal szaladna, apa épp a kertben motozna a gyümölcsfák között, apa! a gyerek, siess, a gyerek... A felolvasás végére be is ér, aggodalmasan rendezgeti magán szakadozott, piszkos nadrágját, mintha épp egy külföldi vendég futott volna be váratlanul, de a hangodat még elkapja. Felismeri a hangodat! Megilletődötten mosolyognának össze anyával, hm, hm, a gyerek. Két sírós öreg kisgyerek. Van hangod, tudsz beszélni. Megtanultál olvasni. Olvass hangosan. Olvass anyádnak, apádnak, olvass a gyerekeknek, alvóknak és ébredőknek, üres szobákban felcsavarva felejtett rádió, szögeknek, kulcsoknak, kilincseknek, áttetsző, csillámló ablaküvegeknek... S ahogy figyelmed visszakanyarodik Ernőre, egyszeriben megdönthetetlen bizonyossággal, érzed, mindezt az írásairól legalább ötödször meséli már reggel óta szó szerint szakasztott ugyanígy. Látni véled arca mélyén az ismétlés magabiztosságát s gyöngéd, megbocsátó unalmát, noha a felszíne boldog önfeledtségtől ragyog, mert közben mind jobban nekibuzdulva-belefeledkezve nézegeti magát fejed fölött a „Tükrös Kávéház” kirakatnyi ablaküvegében. Nézegetné csupán? Dehogyan! Gyönyörködik magában. Nőkre tudnak így nézni a férfiak, ahogy Ernő nézegeti magát: tulajdonosi büszkeséggel s egyben hódítói sikerélménnyel. Kedvemre való vagy — súgja becéző tekintete. Kedvemre való vagy. Nagyon a kedvemre való vagy. S ezzel egyidejűleg, mintegy kéjesen sanyargatva önmagát, nyilván, hogy boldogságérzetét még tovább fokozza — a hangja egyre komorabb lesz: — Ej, kiskomám, gyámoltalan és élhetetlen alakok vagyunk, mi költők!

Tegnap délután, amikor csunyán lekiabáltam a gyereket, s már a következő percben el is felejtettem, hogy miért, észrevettem, hogy utánozza az én dühtől eltorzult arcomat, sőt, hangtalanul bár, még elváltozott hangomat is. Épp léptem ki a konyhából, a gyerek érezte, hogy elmúlt a veszély, s már szabad, kiiktatózott a jelenetből. Nem volt kívül összenevetnie, hisz egyedül maradt a konyhában, ezért semmiképp sem válhatott bohóckodássá ez az utánzás. Mégis el kellett követnie. Ebben a pillanatban néztem én vissza rá, s láttam az enyémhez hasonlóra torzított arcát. S a hangja! Süketnémák küszködnek így a hangokkal, amelyek ott bizsergnek a torkukban összegubancolódva, kiszabadíthatatlanul, krh,

krh. Kijutni a torokból. Megtestesülni egyetlen hallható hangban. Csak ez egyszer, kihívóan, dacosan és diadalmasan.

Ki tudja, mióta beszélgetünk mi már így, én éles, hirtelen dübben, mely úgy felkap és elsodor, mint könnyű szemetet a szél, a gyerek meg süketnémán grimaszkodva a hátam mögött.

„Nahát! Meg ne halljam, hogy még egyszer káromkodsz!” A gyerek meg ki a kertbe, kiskutya seggit teneked! Meg Babusnak és Gézának is. Mit! Merem én ezt hangosabban is! Lent a kert mélyén félúton lelohadt daccal, de a csak azért is miatt kényszerülve, alig hallhatóan: kiskutya seggit teneked, a kiskutya seggit! Meg Babusnak és Gézának is... Ha rossz akartál lenni, nevetségesen ártatlan „helytelenkedés” lett belőle, de amikor elszántad magad, hogy jó leszel, előbb-utóbb borzalmas családi perpatvar kerekedett az egészből.

Megkötötted te már azt a pulóvert a gyerekek? Kivasaltad már a ruhát? Eltetted télire az uborkát? Görcs-gombóc a torkodban. A gyerek, ha felszólították földrajz-, történelem- vagy szerbórán. Péter mindig így kérdez. Holott pontosan tudja, hogy még hozzá sem kezdted a kötéshez. Mert egyszerűen mindmáig nem tudtál megtanulni kötni. Nem vasalhattad ki a ruhát, mert még ki sem mostad, nem tehetted el télire az uborkát, mert még meg sem vetted. De te jó akarsz lenni, engedelmeskedni anyának, apának, mert én csak a hasznodat akarom, nem érted?, és a Szikorának is, aki mindig egyest ad, hogy máskor jobban megtanuljad majd a leckét, értem? (Ő mindig értette).

Becsülettel félrevonulsz a szobádba, csak semmi elmélázás, önsajnálát! Meg kell kötni végre azt a pulóvert a gyerekek. Mintha más családnyák napestig csak ipiapacsoznának! Letompított keserűséggel, már-már csupán megadóan veszed elő porlepte kézimunkakosaradból a kötőtűket, a gyapjúfonalat. Legutóbb Ilus próbált megtanítani kötni. Itt ezen a lyukon áthúzod a fonalat az egyik tűvel és rácsúsztatod a másikra, pofon egyszerű, nem? De, pofon egyszerű, ha te csinálod. Az első sort megkötöm neked, s közben máris olyan gyorsan mozgatja a kötőtűket, hogy képtelen vagyok nyomon követni, hogyan születnek ebből szemek. A mozdulatokat figyelem, szabályosan ismétlődnek, ez jelenthet valamit, de a jobbik vagy rosszabbik értelmekkel állandóan azon töprengök, hogy te jó ég, mit csinál itt ez a nő! Ilus nem szereti az ilyen vicceket, ezért legyűröm kikíváncozó nevetésemet, amely belülről, már teljesen magával ragadott. Szeretném neki, jaj, már-már ellenállha-

tatlanul szeretném! rázkódó hahotázások közepette azt mondani, te Ilus, mint aki megháborodott, ne haragudj! Fogsz egy köteg fonalat, hogy két pálcika segítségével összegabalyíthasd, aztán kicsippented abból a gubancból az elkeveredett szálat, hogy megint összegabalyíthasd... de mire jó ez, mihire jóho ehhez... Összeszedem magam, visszaugrom a konkrét helyzetbe. Kezembe adja a kötőtűket a fonállal, magyarázza, hogyan csináljam. De minden hiába. Az ujjaim, akár egy vadidegen kéz ismeretlen ujjai — fényképen! — oly meredtek. Egyetlen szemet meg nem tudnék kötni. Nézegetem ezt a fényképet erről az ismeretlen kézről, ezekről az ismeretlen ujjakról, és persze tudom, hogyne tudnám, az enyém. Nézd, nem mozdulnak az ujjaim, hiába akarom. Ilus, nézd, milyen hülye! és egyszeriben magasra szökken belőlem, bánom is én rám meredő tekintetét, a magányosságával most már hivalkodó nevetés.

Ha az első szem sikerülne most! Én minden tőlem telhető, megteszek, én mozgatom a tűket, már oly gyorsan mozgatom, mint Ilus, én tényleg, én minden tőlem... én mozgatom, mozgatom, mozgatom. Egyetlen gubanc az egész fonál, csak a tűket kötöttem egyre szorosabban egymáshoz. Ebben a pillanatban a gyerek bekukucskáló feje az ajtónyílásban. Jaj de érdekes! És tiszta szívből nevetni kezd. Ránézek a gubancra, s én is tiszta szívből elnevetem magam. Tettetett durcássággal, boldogan hajítom a földre az egészet, a gyerek odapattan, már röpíti is a gubancot, épp az ablakilincsen akad fenn, utánakapok, felröpítem a lámpára, onnan az óra arcába, aztán neki az ablaküvegnek, nézd csak! ki akart szállni, kis ostoba, az üvegen keresztül, eltévedt, riadt kismadár! Egész testünkben csillogunk és remegünk a hirtelen támadt gyönyörű játéktól, amikor észrevesszük, hogy a küszöbön ott áll Péter.

A gyerek, mint akit rajtakapnak, hogy baracklekváros kenyeret majszol a spájzban, közvetlen ebéd előtt, papírvékonyra rémülten menekül. Maradunk Péter meg én, szemben egymással, s én, még az iménti játék lefékezhetetlen lendületében cinkosul ránevetek. Elkéstem. Gyorsan lecsapom a tekintetem. Így is látom kiütközni arcán értetlenségének az idők folyamán dühvé és undorodássá szerveződött jellegzetes vonásait. — Te szerencsétlenség — szűri ki a fogai között —, te... te istenverés...

Most rögtön ki az utcára. El. Akárhová. A kulcslyukon is kibújnék! Találomra beosonok egy mellékutcába. Egyszeriben megnyugodva, sőt elmélyülten nézegetem a házfalak repedéseit, s az

oda nem illő toldásokat-foldásokat. Itt-ott meg is simítom őket titkon, mint érinteni tilos múzeumi tárgyakat. Errefelé nincsenek új házak, mind csupa ütött-kopott régi. Ez itt egy ugyanolyan század eleji, düledező iskola, mint amilyenben te jártál valamikor. Belesek az ablakon. A harmadik padsorban ott ül Péter. Kellene ide az a hosszú folyosószerű is. Felmásszam és végigmenjek. Most idenézett Péter? Ó, reszkető gyerekkori lábam, és a kislánykori ruhák, akárha tapintanám, úristen, mennyi év! mi lett belőlünk?

Már az utca végén járok egy lakatlan malomnál. Kezem lerombolt házunk kilincsén. A kihullott téglákat se mozdította itt meg évtizedek óta senki. Egyetlenegy téglát se. Csak nagyon messziről sejlik fel, akárha valamely gyerekkori álomból, egy ifjú erdő: két-három ágnyi fácskák . . .

A hidegvizes borogatás alatt most egy villanásra, jótékony öreg kéz az arcodon, a cikornyás fodrokkal, túldíszített bróssokkal és tüskös gyűrűkkel teleaggatott Irma néni, akihez német órára jártál valamikor. Az a jelenet, amikor véletlenül korábban érkeztél a kelletnél, s Irma nénit derékig kigombolt csipkés blúzban a szomszédék Lacijának az ölében találtad. Ipiapacsozás után lihegtél, így, nyáron, este, még a kádban is, miközben anyád súrolókefével csutakolta szutykos térdedet, s te a játéktól még bódultan fel-felnevettél, csiklandozásnak érezve a súrolást. Hogy megörültél! Hát lám, vannak öreg kislányok is, te meg azt hitted, csak kis kislányok lehetnek. Ott ácsorognak naphosszat a kapu előtt, nagyokat köszönnek az arra menő ismerősöknek, de ezen kívül az égvilágon semmi dolguk, csak az a szorítás ne volna a torokban, hogy valaki rájuk szólhat, hát te, Gizikém, mit csinálsz itt?

Felszólítottak. S ahogy túljutsz a pillanatnyi eszméletvesztés után rád törő hidegrázós riadalmon — egyszeriben megárad benned a tudás: a szorgalmasan gyűjtögetett, az egyetlen feleletben soha ki nem fejezhető. Friss reggeli ég. Hisz felkelsz te. Elindulsz ma is.

Mint aki most tanul járni. Oktalan puffadás az üres utcán. Ugra-bugra dudor.

Csak eljutni az első ismerős kilincsig.